

ESTREMIDA MEMÒRIA,
DE JESÚS MONCADA: UN HOMENATGE
A LA DONA MEQUINENSANA¹

Laura Farré Badia
Universitat de Barcelona

*A Rubén Aldabó, inspiració constant,
el mequinensà que m'empeny i m'escorça.*

1. Introducció

En paraules de Jaume Cabré (2005: 35), «la lectura d'una obra literària és el viatge pel món proposat per l'escriptor i, sobretot, per l'estil i la llengua que ens són oferts». És a dir que una de les particularitats de la literatura té a veure amb l'estil i amb els mecanismes expressius mitjançant els quals es transmeten les idees que contenen (Pla, 2013: 87). Segons Cabré (2005: 141), el que diferencia un text literari de qualsevol altre text és la voluntat estètica de l'autor, això és, la voluntat estilística, que Cabré (2005: 141) relaciona amb el fet d'explicar «bé i bellament».

L'obra de l'escriptor Jesús Moncada és un bon exemple per il·lustrar el caràcter literari d'un text i el grau de consciència que en té l'autor:

¹ Vull agrair, en primer lloc, a Magda Godia, alcaldessa de Mequinensa i lectora atenta i entusiasta de l'obra de Jesús Moncada, la idea que *Estremida memòria* és, entre altres coses, un homenatge de l'escriptor a la dona mequinensana: sense aquesta observació seva aquest treball probablement no s'hauria pogut portar a terme. En segon lloc, vull agrair a Hèctor Moret les explicacions clares i precises sobre les dones del Poble. Finalment, vull agrair molt sincerament a Rosa Maria Moncada el suport incondicional i la cessió de les fotografies.

Moncada demostra una preocupació vertadera per la qualitat dels seus textos, que es fa evident amb la durada i la meticulositat pròpies del procés de creació de cadascuna de les seves obres. En paraules de Parcerisas (2005: 39), «la proverbial necessitat de Moncada de poliment i de reescriptura també han estat una fixació per a trobar el mecanisme perfecte, l'engranatge en una màquina de creació d'artificis que no hauria de fallar».

2. Objectiu

L'objectiu d'aquest treball és presentar una possible lectura del text d'*Estremida memòria*, de Jesús Moncada: entre moltes altres coses, la novel·la podria ser un homenatge de l'escriptor a la dona mequinensana. El que es pretén és desenvolupar algunes de les estratègies discursives que permetrien argumentar i justificar que, de manera directa o indirecta, l'escriptor mequinensà, amb aquesta obra, va voler homenatjar la manera de ser i de fer de les dones del seu poble. Per fer-ho, s'han tingut en compte diversos aspectes de la novel·la, com ara la caracterització dels personatges que hi apareixen i la complexitat estructural que presenta el text (sobretot amb relació al punt de vista narratiu). A més, per explicar la importància de les dones a *Estremida memòria*, s'ha pres dels àmbits de l'antropologia i la filosofia el concepte d'*alteritat*.

3. Anàlisi

3.1. Mequinensa i la dona mequinensana

Pel que fa a la forta consciència que tenen les mequinensanes de la seva condició de dones, cal tenir en compte que, tal com explica Joan Amades al *Costumari català*, la festivitat de Santa Àgueda té una gran importància en el calendari festiu de Mequinensa: la festivitat de Santa Àgueda, que se celebra el dia 5 de febrer, és la festivitat per excel·lència de les dones mequinensanes, que s'encarreguen de preparar coques casolanes de sant Blas (per al dia 3 de febrer) i santa Àgueda (per al dia 5 de febrer). A més, cal tenir en compte que actualment la majoria de les dones de Mequinensa són sòcies de l'associació mequinensana «La Dona».

Imatge 1.
Dones mequinensanes
dia de santa Agueda.

Imatge 2.
Dones mequinensanes
un diumenge el d'agost,
fotografiades per
Josep Moncada.

3.2. *Estremida memòria*, de Jesús Moncada

Estremida memòria és, en paraules de Malé (1997: 147), «tota una obra d'orfebreria», sobretot per «l'intricat treball de combinació d'episodis». És una teranyina: l'acció és el·líptica, hi ha una sèrie de pistes disposades amb cura, de manera que en tot moment l'autor té un control absolut de l'horitzó del lector. Pel que fa a la importància dels personatges femenins a *Estremida memòria*, és interessant el detall següent: per a la portada de l'última edició de la novel·la (gener del 2017) que ha fet Edicions 62, Rosa Maria Moncada, la germana de l'escriptor, va triar una fotografia feta pel seu pare on hi apareix una dona mequinensana (imatge 3).

Imatge 3. Dona mequinensana,
fotografiada per Josep Moncada.

3.3. Els personatges

A *Estremida memòria* hi ha un fort contrast entre els personatges femenins i els personatges masculins: mentre que els homes presenten personalitats borroses i se'ls atribueixen adjectius com *escurçó*, les dones destaquen per la seva bellesa i per ser decidides i valentes (casos de (1) a (4)).

- (1) SIMÓ JUNEDA. [...] L'autor s'ha escarrassat a envigorir-lo, però es tracta d'una personalitat borrosa, deixatada, i no dóna gaire joc. (*Dramatis Personae*, 315).
- (2) CELESTÍ MORGADES. [...] *Escurçó* és l'epítet més suau que li encoloma la inquieta parròquia del Cafè Varsòvia. (*Dramatis Personae*, 312).
- (3) AMÀLIA CALSINA. [...] La seva bellesa altera el ritme cardíac de l'Ulisses de Roda. (*Dramatis Personae*, 311).
- (4) Davant la mirada decidida, valenta, de l'Emília [Agustí Montolí] s'havia dit que... (4.II.8, 268).

Imatge 4. Noies mequinensanes vestides de milicianes.

Imatge 5. Dones mequinensanes vestides de milicianes.

3.4. Els fets

A *Estremida memòria*, els personatges femenins, que són els qui carreguen amb la feixuguesa i la cruesa de la història, són els únics que es mobilitzen per intentar evitar l'execució que tindrà lloc i que acabarà amb la vida d'un innocent. Amb relació a la mobilització per evitar l'execució, qui hi té un paper important és el personatge de l'Emília, que fins i tot gosa entrar una nit al casino dels senyors, malgrat que ella és dona i és obrera, i la seva irrupció al casino del poble acabarà provocant un gran escàndol. Les imatges 4 i 5 il·lustren la capacitat d'organització i la voluntat de mobilització de les dones mequinensanes, que des de ben joves ja s'apuntaven a les organitzacions corresponents i esdevenien milicianes.

3.5. L'estructura de la novel·la i el punt de vista narratiu

Pel que fa a l'estructura de la novel·la, cadascuna de les quatre parts que la formen està dividida, al mateix temps, en capítols, i cadascun d'aquests capítols està format per vuit subcapítols. D'una manera

sistemàtica, cadascun d'aquests subcapítols està narrat des del punt de vista d'un personatge diferent, que coneix parcialment els fets o les circumstàncies que s'esdevenen. Hi ha set personatges «principals», dels quals la veu narrativa adopta el punt de vista narratiu; d'ells, sis són dones. Per tant, el punt de vista narratiu de l'obra és majoritàriament femení.

3.6. L'alteritat

Segons Emmanuel Lévinas, l'*alteritat* és el fet de prendre consciència que l'Altre (el no-jo) ens defineix i ens constitueix com a persones. Aquest concepte pot ser útil per explicar la importància dels personatges femenins a *Estremida memòria*: a la novel·la, els personatges masculins no són descrits amb detall ni es defineixen per si mateixos, sinó que estan caracteritzats a partir de la manera com es relacionen amb les dones que tenen al voltant. És a dir, tota la informació que es pot obtenir dels personatges masculins de la novel·la prové de l'observació del comportament que tenen els homes amb les dones amb qui conviuen. A continuació, presentem un esquema que resumeix el tipus de relació que tenen els personatges femenins amb els personatges masculins de l'obra:

Montolí – Teresa)
 Cinta – Artur Miralles (parella)
 Justina – Genís (mare i fill)
 Marta – Simó (mare i fill)
 Octàvia (+ Emília) – Feliu (marit i muller)
 Químa – Valentí (marit i muller)
 Amàlia – Valentí (germans), Simó (ex marit) i Joan (parella)

 (Arnau de Roda – Palmira)

4. Conclusions

Els resultats obtinguts ens han permès confirmar que, en primer lloc, per a l'estudi d'una obra com *Estremida memòria*, és especialment interessant conèixer les particularitats de la vila on va néixer i on va créixer Jesús Moncada: Mequinensa. Una vila que, entre altres coses, es caracteritza per la forta consciència que tenen les mequinenses de la seva condició de dones. En segon lloc, la presentació amable dels personatges femenins i la importància de les dones en l'evolució dels fets i en la definició dels

personatges masculins, suggereix que Moncada podria haver volgut donar als personatges femenins de l'obra una importància vital. En tercer lloc, el control absolut de l'horitzó del lector, amb un punt de vista narratiu majoritàriament femení, fa pensar que no és casualitat que novament les dones prenguin tot el protagonisme. Finalment, també hem pogut aportar més informació sobre la manera de procedir de Jesús Moncada: la possibilitat que, a *Estremida memòria*, la caracterització dels personatges femenins estigui perfectament controlada per l'autor, posa de manifest el detallisme i la minuciositat que caracteritzen, en general, totes les seves obres.

Referències bibliogràfiques

- CABRÉ, Jaume (2005): *La matèria de l'esperit. Al voltant de la lectura literària*. Barcelona: Proa. (Citem per l'edició de butxaca. Barcelona: Edicions 62, 2012)
- MALÉ, Jordi (1997): «Jesús Moncada, *Estremida memòria*». *Revista de Catalunya*, 121, p. 144-147.
- PARCERISAS, Francesc (2005): «La creació del món». *Serra d'Or*, 550, p. 37-39.
- PLA, Ramon (2013): «Reflexions sobre l'estil en la literatura». PAYRATÓ, Lluís / NOGUÉ, Neus (ed.) (2013): *Estil i estils. Teoria i aplicacions de l'estilística*. Barcelona: Universitat de Barcelona / AEAU, p. 87-126.